

HERKÜL MİLLAS
23 ŞUBAT 2015
ZAMAN GAZETESİ

1964 yılı olmalıydı. Çetin Altan Aksaray civarında bir kahvede Türkiye İşçi Partisi (TİP) adına bir konuşma yapıyordu.

Kaba saba insanlar çirkin bir biçimde bağırsarak konuşmasını kesiyor ille de komünist olup olmadığını söylemesini istiyorlardı. O yıllarda komünist olmak bugün "Paralel", "Gülenci", FETÖ olmak gibi bir şeydi. Komünist olmakla ne kastedildiği belli değildi. Sosyalizm de yine aynı biçimde ne olduğu belirsiz ama "kötü" bir şeydi. O yüzden TİP'liler kendilerine sosyalist demezdi; bu partinin tüzüğünde ve propaganda konuşmalarında "toplumcu" kelimesi kullanılırdı, "sosyalist" kelimesi (1960'lı yıllarda) kesinlikle kullanılmazdı. Biz "toplumcuyduk"!

O yılların günah keçileri "toplumculardı". Bu konuda kendi aramızda kara mizah olarak başımıza

gelenleri anlatır (acı acı) gülerdik. Kiminin evinde daktilo bulunduğu için, kiminin kitaplığında "12 cilt Fransızca "Kapital" bulunduğu için" (Fransızca baskısı 12 ayrı cilt olarak çıkmıştı!) kimisi bilmem kiminle bir arada görüldüğü için insanlar bu suç unsurları gerekçesiyle götürülüyordu. İfadesinde "ben anti-komünisttim" diye yalvarana da "ne tür komünist olduğun bizi ilgilendirmez" dediklerini paylaştık. 6/7 Eylül olayları olduğunda öbür sabah komünist olarak bilinenler evlerinden alınıp aylarca hapislerde bekletilmişlerdi. Ben Doktor Müeyyet Boratav'dan dinlemiştim. Bu olayların olduğu gece üzüntüsünden uyuyamamış, sabah da olayların suçlusu olarak jandarmalarca götürülmüştü.

Çetin Altan'a döneyim. Konuşmasını engelleyen o insanlara şunu söylemeye çalışıyordu: "Bu soruya benim 'evet öyleyim' veya 'öyle değilim' deme hakkım sağlanmadıkça ben bu soruya cevap vermem!" Bu cevap aklımda kazılı kaldı. Anlamını çok derinden hissettim. Çünkü cevap verme özgürlüğünün olmadığı bir ortamda hem bu tür bir sorunun anlamı bambaşka bir şeydir hem de ne dersiniz açmazdasınız. Çetin Altan o an "ben komünist değilim" dese yalancılık ve korkaklıkla itham edilecekti. Çünkü alternatifi (özgürlüğü) yoktu. "Değilim" demesi hem yasal bir mecburiyetti hem de mahalle baskısının (kabadayı baskısının) gereği idi. Soru da saçmaydı çünkü cevap zaten o bağrıışan kabadayılarca zorla empoze ediliyordu: O "kelime" hain ve ajan olmak dâhil bütün kötülükleri içeriyordu! "Değilim" dese "mecburiyetten öyle diyorsun" diyecekler; "öyleyim" dese tehlikede idi ve atfettikleri "suçlamayı" da kabullenmiş olacaktı.

Ondan istenen bir soruya cevap vermesi değildi. Çünkü sorunun anlamı yoktu. O salonda "komünist" olmanın ne tanımı yapılmıştı ne de o ortamda bu kelime üzerinde bir konsensüs oluşmuştu. Soru aslında şuydu: "Söyle bakalım, sen kötü biri misin (hain, ajan vb.), yoksa yalancı ve korkak mı?" Soruyu soran güruh aslında onu aşağılamak istiyordu. O soruya muhatap olmak ve cevap vermek aslında bir zorbalığa boyun eğmek anlamını taşıyordu. Çok sonraları bu tür kabadayılıklarla karşılaşsam ne yaparım diye kendime sormuşumdur. Şu durumu düşündüm: Biri yolumu kesip "Ulan, 'adım Herkül Millas'tır' demezsen seni pataklarım" dese ne yaparım? İsmim gerçekten öyle. Ama o an orada bir soru sorulmuyor ki; bir zorbalık yaşanıyor. Cevap vermeye hiç mecbur olmadığım bir alanda biri zor kullanarak sormaya hakkı olmadığını soruyor. Anayasaya göndermede bulunmanın bir anlamı artık kaldı mı, bilemeyeceğim, ama yine de hatırlatayım: "kimse inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz". O an yaşanan, bir zorbalığa boyun eğmek veya eğmemektir.

Yani Çetin Altan'a sorulan sorunun özel bir anlamı vardı: Altan'ın kişiliğini ayaklar altına alıp, "biat ediyorum, bana ilişmeyin, ben size boyun eğiyorum, komünizm ile ne kastettiğinizi bilmiyorum ama olsun, istediğinizi söylüyorum işte!" demesini istiyorlardı. O bunu sezmişti. O

haysiyetli duruşunu çok takdir ettim. Bugün ise her fırsatta "Gülenci olmadıklarını" hatırlatan kimseleri duydukça Çetin Altan'ı düşünürüm. Türkiye'nin değişmeyen yanları varmış, diyorum. İnsan hallerinin de: Bir kısmı zorbadır, bir kısmı da siner sıkışınca. Tabii Çetin Altanlar da var aramızda.

SUSMAK YA DA 'GÜNAHI ÜSTLENMEK'

İnsan hallerini anlıyorum da benim gibi sol olarak bu aşamalardan geçmiş olan "yoldaşların", yıllarca insan hakları adına laf etmiş demokratların ya da bir şiir yazdı veya okudu diye hapis yatmış aydınların, bu çirkin, zorba işi baskıcı "sorulara" nasıl karşı çıkmadıklarını anlamıyorum. Hele soruyla karşı karşıya gelmemekle birlikte "değilim, değilim" diye paniğine kapılanları hiç anlamıyorum. Belki onların adına utandığım için anlamak istemiyorum. Çünkü halleri çok acı verici. Çünkü manzara hiç hoş değil. Paralel veya Gülenci olmak nasıl tanımlanıyor? Birini sevmek ve saygı duymak mı? Görüşlerini ve sağladığı hizmeti yararlı saymak mı? Onun sağladığı hizmetten yararlanmak mı? Onun vizyonunu paylaşmak mı? Yoksa başka bir anlamı var mı bu "-ci" olmanın? Örneğin silahlı terör örgütü üyesi veya yandaşı olmak mı? Hükümet karşıtı bir darbede yer almak mı? Aradaki farkları belirleyen nedir, kimdir? "Mahalle suçlamaları" mı yoksa?

Ortada bir suç varsa o zaman "paralel" olmak veya olmamak hiç önemli değil. Somut suçtan yola çıkarak suçlunun cezalandırılması gerekir. Ortada suç yoksa "paralel" suçlamasının (bu tabunun) bir anlamı yoktur. Anamlı olan, ortada bir suçun olup olmadığıdır. Çetin Altan'a bundan yarım yüzyıl önce saldıranların kafaları bu "ayrıntılara" pek ermiyordu. Onların amacı orada bir adamı ezmek, konuşma hakkını elinden almak ve birilerini sindirmektir. Bugün de aynı havayı estirenlerin aynı amacı vardır. Ben yine o eski cevabı hatırlatayım: "Bu soruya benim 'evet öyleyim' veya 'öyle değilim' deme hakkım sağlanmadıkça ben bu soruya cevap vermem!" Çünkü bu soruyu ciddiye almak soyut bir suçlamayı kabul etmek demektir. Mesele yalnız zorbalığa boyun eğip "af dilemek" anlamı taşıyacak bir günahı üstlenmek veya üstlenmemek değildir. Mesele bunun da ötesindedir: Bir engizisyon mahkemesini kabul etmek veya etmemektir; o erki meşru kılmak veya kılmamaktır. Faşizm zorla konuşmaksa susmak demokratik direnç sayılabilir.